

Psykologiprofessor Sven

”Med facit i på samma

I debatten efter Sture Bergwalls frikännanden har psykologer och psykoterapeuter ställts till svars för det som hänt, och en av de psykologer som kritiserats hårdast är minnesexperten och psykologiprofessorn Sven Å Christianson.

Nu ger han för första gången sin syn på debatten och sin egen roll i Quickutredningen.

TEXT: PETER ÖRN FOTO: ULRICA ZWENGER

Sveriges television har försökt, liksom Sveriges Radio, dagstidningar och annan media. Men Sven Å Christianson vid Stockholms universitet har hittills tackat nej till att bli intervjuad eller medverka i debatten om de åtta morddomar som efter tillbakadragna erkännanden och resningar blev

åtta frikännanden av Sture Bergwall, tidigare Thomas Quick. Sven Å Christianson var konsult åt polisen under förundersökningar samtidigt som han bedrev samtal med Sture Bergwall, och han kallades även in till domstol för att vittna så som minnesexpert.

Hösten 2013 publicerade journalisten Dan Josefsson boken *Mannen som*

slutade ljuga – *Berättelsen om Sture Bergwall och kvinnan som skapade Thomas Quick* (Lind & Co), i vilken Sven Å Christianson tillskrivs ansvar för att ge teorier om bortträngda minnen den vetenskapliga legitimitet som enligt Josefsson hade en avgörande betydelse för att Sture Bergwall kom att dömas för mord. I boken, liksom i SVT-

---

Å Christianson:

hand skulle jag agerat sätt i dag”

dokumentären *Kvinnan bakom Quick* av Dan Josefsson och Jenny Küttim pekade Sven Å Christianson dessutom ut som ingående i en ”sekt” ledd av psykoterapeuten Margit Norell (1914-2005). Christianson medverkar både i boken och filmen, intervjuad under falska förespeglningar och smygfilmad.

Sven Å Christiansons förtroende för journalistkåren är i botten. Men till sist, efter flera veckors diskussion om en eventuell intervju, möts vi i foajén på ett av Stockholms större hotell. På hans arbetsplats, Psykologiska institutionen, vill han inte låta sig intervjuas.

Varför har du tidigare avhållit dig från att gå in i debatten, Sven Å Christianson?

– Människor har dragits med känslomässigt och förförts i en massuggestion, något som har skapats inom den journalistiska domänen. Om alla säger samma sak blir det till en sanning. Jag har valt att inte gå in och diskutera osakliga påståenden som skapats utifrån en bedräglig suggestiv metod. När

debatten, som även inbegriper psykologer, forskare och andra akademiker, där många – åtminstone de som gjort sig hörda – lämnat den sedvanliga källkritiken och säger samma sak, ”rättsskandal”, och boken *Mannen som slutade ljuga* hyllas, då finns det inga förutsättningar för mig att få gehör för saklighet. Det emotionella och spekulativa styr.

Nu bryter du tystnaden och låter dig intervjuas av *Psykologtidningen*. Varför?

– I det debattklimat som har varit har det inte varit möjligt att avgränsa problematiken för min del. Nu har diskussionen sansat sig och jag vill medverka i den här intervjun för att återföra en del av verkligheten, det vill säga informera om min och psykologins roll i Quickutredningen. Det har varit oväntat och förvånande att personer i mina egna led dragits med i Josefssons problemformulering och frångått etiska regler och det vetenskapliga. Vi har en vetenskaplig metod för att inte påverkas på detta sätt. Det är universitetens roll, men den har många tappat i detta sammanhang.

Hur har du upplevt debatten om *turnerna kring Sture Bergwall och den kritik som riktats mot dig*?

– Det har varit frustrerande att debatten varit så ensidig och osaklig, och att jag i media blivit angripen som person och inte i min profession. Visst har det påverkat mig, hela debatten har ju varit ämnad att skada mig. Jag har exempelvis inte blivit anlitad lika mycket som föreläsare som tidigare på grund av trycket från media.

Hur har det som hänt påverkat allmänhetens syn på psykologin och psykologer, tror du?

– Jag tror många, även psykologer, har upplevt det mycket förbryllande på det sätt man blandat ihop juridik och psykologi. Man har upplevt psykologin som ansvarig för fällande domar, vilket är en allvarlig felbedömning och det är klart att det måste kännas förvirrande.

Men du själv har ju uppträtt i domstolar som minnesexpert och vittnat om både *Sture Bergwalls minnesfunktion* och *hur gärningsmän kan fungera på*

► **ett psykologiskt plan. Har då inte du också ett ansvar för den här sammanblandningen?**

– Vi inom akademien blir ofta efterfrågade som expertvittnen inom olika områden, det är en viktig uppgift för oss. Men vi måste utgå från det generella och redovisa vad vi vet utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Det är domstolen som sedan bevisvärderar det underlag, däribland sakkunnigutlåtanden, som presenteras under en huvudförhandling. Ansvar för domslutet är domstolens, det ansvaret kan inte vi ta.

Ditt ansvar så som minnesexpert är att ge en vetenskapligt förankrad beskrivning av hur minnet fungerar. Domstolen förlitar sig på det, och i fallet Sture Bergwall har det i debatten bland annat kommit att handla om bortträngda minnen. Vilket vetenskapligt underlag finns det för det?

– Jag själv har aldrig vittnat om några bortträngda minnen i fallet Sture Bergwall, eller i något annat fall, och det finns ingenting i rättsprocesserna

som visar att bortträngda minnen skulle ha någon som helst betydelse för fällande domar mot Sture Bergwall.

Sture Bergwall sägs ju ha börjat berätta om mordet under sin psykoterapeutiska behandling på Säter, att han börjat minnas. I debatten har det framställts som att det handlar bortträngda minnen. Vad anser du om det?

– För det första är det inte i terapisessioner som Bergwall har börjat berätta om mordet. Han uppger själv i ett polisförhör den 30 juni 2010 på Sätters sjukhus, efter det att han tagit tillbaka sina erkännanden, att det var under en badutflykt han första gången nämnde att han kanske hade begått mord. Han berättar sedan i anslutning till detta om två mord och säger då ingenting om att han under terapisessioner skulle ha återhämtat minnet av mordet.

– För det andra är bortträngda minnen, det vill säga att du omedvetet tränger bort ett minne av något, mycket ovanligt, och när det gäller seriemördare, serieväldtäktsmän och liknande gärningsmän, då handlingarna är ett planerat iscensättande av fantasier och egna behov, finns bortträngda minnen inte ens på kartan. Dessa gärningsmän har tvärtom oftast ett mycket detaljerat minne av sina gärningar. Minnena fyller en funktion för att bland annat återuppleva den tillfredsställelse som mördaren söker genom mordet och för att skapa förutsättningar för nya utageranden.

Men du anlätades som minnesexpert under polisutredningar och vittnade som minnesexpert i domstol. Handla-

de det inte då om att hjälpa polisen att få Sture Bergwall att minnas och förklara för rätten hur minnet fungerar?

– Jag anlätades som konsult under förundersökningar för att skapa förutsättningar och riktlinjer för Sture Bergwall att återge sina minnen så korrekt och komplett som möjligt. Det handlade inte om några bortträngda minnen, utan enbart om att få honom att berätta och minnas så detaljerat som möjligt. Eftersom jag undervisar om kognitiv intervjuteknik, som bland annat syftar till att aktivera associationer och skapa förutsättningar för olika sökvägar till minnen, var det den tekniken jag hjälpte polisen med. Jag förordade främst vallningar – som jag själv deltog vid – och rekonstruktioner, att berättandet skulle ske i den miljö händelsen inträffat. Genom aktivering av olika minnessystem optimeras förutsättningarna för att minnas korrekt och komplett.

– I domstolen redogjorde jag bland annat för Sture Bergwalls minnesförmåga, som jag testat på begäran av åklagaren. Jag redogjorde också för hur gärningsmän rent allmänt kan fungera minnesmässigt.

Du satt på många stolar under det här skedet: så som konsult åt polisen, som expertvittne i domstol och dessutom bedrev du löpande samtal med Sture Bergwall för din egen forskning, samtal som sedan delvis låg till grund för din bok "I huvudet på en seriemördare". Går det att agera professionellt i alla roller utan att den ena påverkar den andra?

– Jag fick göra ett avvägande och

”Det har varit frustrerande att jag i media blivit angripen som person och inte i min profession”

”Man har upplevt psykologin som ansvarig för fällande domar, vilket är en allvarlig felbedömning och det är klart att det måste kännas förvirrande”

ansåg att rollerna gick att kombinera. Mina egna samtal med Sture Bergwall handlade om hans tidiga utveckling som ledde fram till de gärningar han dömts för. Men samtalen med Bergwall motiverades främst av att kunna bidra med insyn i den misstänktes inre värld av känslor, tankar, fantasier och motivation, och utifrån detta ge förslag på förhållningsstrategier. Domstolen kände till mina olika åtaganden och att den ville anlita mig som expertvittne var något domstolen fick ta ställning till. Det viktiga var att jag inte uttalade mig i skuldfrågan.

I Dan Josefssons bok "Mannen som slutade ljuga" drivs tesen att en "sekt", bestående av bland andra psykologer, psykoanalytiker och inte minst du själv som beskrivs som "den största gåtan i hela Quickskandalen", bär ansvaret för att Sture Bergwall kom att dömas för åtta mord. "Sektledaren" skulle vara psykoanalytikern Margit Norell, som var din handledare under många år. Kommentarer?

– Att Margit Norell skulle vara ansvarig för Sture Bergwalls bisarra beteende, att först under en lång period erkänna en rad mord och 15 år senare ta tillbaka dessa, är absurt. Josefsson

har hittat en "häxa" i enlighet med den gamla myten om en häxa som vill ont och skada andra. Josefssons tes om att hennes inflytande varit så stort att det lett till ett antal domar saknar ju en mängd logiska steg och därför trodde jag länge att det bara var ett journalistiskt grepp som med tiden skulle reglera sig självt.

Enligt Josefssons bok byggde Margit Norell sin teori om Bergwalls skuld på något hon kallade "återgestaltningsteori"; att genom mord återgestalta något traumatiskt som gärningsmannen tidigare upplevt. Vad är din uppfattning om teorin som sådan?

– Jag kände överhuvudtaget inte till någon sådan "teori" innan jag läste Josefssons bok.

Men du har själv använt termen "återgestaltning" i flera sammanhang. I åtminstone en av domarna mot Sture Bergwall, Zelmanovitz-mordet där domen föll 1994, vittnar du om återgestaltning, du använder termen i en artikel i Svensk Juristtidning 2011 och den förekommer på fler än ett ställe i din bok "I huvudet på en seriemördare".

– Jag ser inte "återgestaltning" som en drivkraft bakom mord. Men gär-

ningarna kan ses som ett utagerande av egna tidigare upplevelser och känslor som man inte kan hantera inom sig, och bakom detta utagerande finns det ofta en logik – ett sorts berättande eller "återgestaltning" – för hur utagerandet sker. Det är i den meningen jag menar att gärningsmannens handlingar ibland har en tydlig koppling till tidigare upplevelser och handlingar.

I boken "Mannen som slutade ljuga" beskrivs det som att du anammat hennes teori och gett den "vetenskaplig legitimitet" i domstol. Du gick i handledning hos Margit Norell i många år, ni skrev båda på en bok om Sture Bergwall, hon handledde flera psykoanalytiker som behandlade Sture Bergwall på Säter och "återgestaltning" är en term ni båda använt. Tog du verkligen inte intryck av hennes syn på Sture Bergwall, på återgestaltning och bortträngda minnen av mord, när du själv agerade i fallet?

– Jag och Margit Norell diskuterade mycket lite om Sture Bergwall och bortträngda minnen. Det kan bero på att jag hade en helt annan uppfattning än hon om vad små barn kan minnas utifrån deras kognitiva förutsättningar. Margit har varit en pionjär på olika sätt

➤ och hennes mod och utomordentliga kunskap har varit en inspirationskälla för mig. Att jag gick i handledning är ju i sig inget konstigt, det kan väl snarast ses som en kvalitetssäkring av mitt arbete som forskare och konsult.

– Jag känner inte till att hon skulle stå för någon så kallad återgestaltningsteori. Begreppet ”återgestaltning” i sig är inget anmärkningsvärt när det gäller våld och vanlig traumabearbetning, att det kan vara svårt att förankra ett fenomen rent vetenskapligt innebär inte att fenomenet inte existerar.

Nu pågår en statligt tillsatt utredning om rättsprocessen och den rättspsykiatriska vården av Sture Bergwall. Vad hoppas du av den?

– Jag hoppas på en ordentlig genomlysning av hela fallet, hur utredningarna genomförts, avgränsningen mellan vården och polisutredningen, psykologernas roll och att även resningsansökningarna granskas. Sture Bergwall är nu frikänd utan att målen prövats på nytt i domstol samtidigt som norska poliser och åklagare anser att bevisningen i ett av de norska mordena, mordet på Therese Johannessen år 1988, håller trots återtagna erkännanden.

– När det gäller vården på Säter har jag egentligen ingen uppfattning. Jag har själv inte varit inblandad i vården av Sture Bergwall eller av någon annan patient på Säter.

Med facit i hand, skulle du önskat att du agerat annorlunda på något sätt i fallet Sture Bergwall?

– Nej, jag skulle även i dag ge samma råd till polisen under förundersökningarna, vittna på samma sätt så som minnesexpert i domstol och även genomföra de samtal med Sture Bergwall som jag hade med de förutsättningar som då var kända. Men det var en komplex situation att hela tiden hålla isär skuldfrågan och samtidigt biträda polisen. Min uppfattning är att jag ändå lyckades hålla isär skuldfrågan, vilket också syns i domarna som inte fäller Sture Bergwall utifrån några psykologiska förklaringar. ●